

”Tillämpar man systemet konsekvent mot desse gamle, vanföre och sjuke, så skall väl till en början jämmerro-
pen bliva något högljudda, men de skola avtaga och till fullo tystna inom kort.”

Många anser att 1918 års fattigvårdslag var den första mer moderna i Sverige. I stället för ”nödtorftigt” underhåll skulle nu lämnas ”erforderligt”. Fattigstugan, fattigauctionerna och rotegången avskaffades. Men det är värt att komma ihåg att de som fick understöd från fattigvården var omyndiga och saknade rösträtt fram till 1945. Lösdriverilagen, som skulle skydda samhället mot människor med så kallat ”parasiterande levnadssätt” gällde ända fram till 1964.

Än i dag finns ingen accepterad uppfattning om vad fattigdom är eller vem som är fattig. Det är en skiljelinje som mer eller mindre godtyckligt skär igenom samhället beroende på vem som håller i kniven.

Källor:

Gustaf A Aldén: *Lars Hierta, Riksdagsmotioner och anföranden*

Julius Ejdestam: *De fattigas Sverige*

Sverker Oredsson: *Samhällelig eller enskild fattigvård?* Artikel i Scandia, tidskrift för historisk forskning, årgång 1971, band 37, häfte 1

Hans Swärd och Marie-Anne Egerö (red.): *Villkorandets politik*

Hans Swärd (red.): *Bedöma och åtgärda fattigdom*

*”Ge oss arbete,
om ni behagar,
och lär er att betala
arbetet, så behöver ni
inte ränna omkring
på det här sättet!”*

Snickaren som får välgörenhetsbesök i ”Röda rummet” av August Strindberg

Geografi och ideologi i ”Det går an”

Carl Jonas Love Almqvist låter Sara Videbäck göra en politisk passning till Johan Gabriel Richert! Vem var det? Följ med Sara, Albert och Johan Hirschfeldt från Stockholm till Lidköping.

DET KAN SÄGAS att Carl Jonas Love Almqvist förenar sin roll som romantiker med att också vara realist och social utopist.

Vi börjar i Gamla stan i Stockholm. Almqvist bodde länge på Stora Nygatan 21 i samma hus som tidningsutgivaren Lars Johan Hierta och landets första kvinnliga journalist Wendela Hebbe. Vi kan tro att han gick till jobbet vid Aftonbladet, på Lilla Nygatan 13. Sedan lät han ångaren Yngve Frey löpa ut från Riddarholmskajen en skön torsdagsmorgon i juli och hinna löpa ut en bra bit ut på Mälaren mittför Garnisonssjukhuset på Kungsholmen innan Sara Videbäcks moster förstod att hon var akterseglad – detta ju en grundförutsättning för vad som komma skulle. Nu bytte Sara från hatt till schalet. Dagens bokläsare och Läcköoperabesökare vet hur det sedan gick och att det ska gå an.

Det finns en litteraturhistoriker som dock skrivit något i stil med att ”Det går an” inte går ihop. Personskildringen sägs inte stämma på vissa punkter. Jag bryr mig inte. I stället noterar jag att någon annan har tänkt klokt att Albert från början är typiserad som romantikern och Sara som realisten. Hårringen som

han ger henne kastar hon i sjön och räkningen på värdshuset vill hon dela lika.

Resan i det svenska landskapet, då de lär känna varandra och blir förälskade, är inte bara en rörelse i rummet utan blir också till en skildring av en känslomässig och ideologisk successiv förflyttning för dem båda fram till att de når nya gemensamma värderingar. Albert kommer att förstå sin roll i en helt ny verklighet och Sara, som sett hustrumisshandel och alkoholism och vill forma sitt liv på egna fria villkor, vill stå öppen också för sin kärlek till Albert som livspartner.

TVÅ UNGA MÄNNISKOR mognar och formulerar självständigt tillsammans sitt eget samlevnadskontrakt. Tala om romantisk realism.

Almqvist skriver också på ett härligt sätt fram Alberts och Saras resa i den svenska geografin. Efter att Mariestad passerats börjar det brännas också för mig. Sedan 30 år tillbaka har min familj nämligen ett sommartorp på Kinnekulle.

Om vägen över detta blommande berg säger Albert: ”Nu beror det på, om vi framåt Forshem skola taga den gudomliga vägen över Kinnekulle, som går genom norra delen av

2016 uppfördes "Det går an" som opera på Läckö slott strax utanför Lidköping. Daniel Fjellström komponerade och Maria Sundqvist dramatiserade och skrev librettot. Huvudrollerna spelades av Frida Engström och Carl Ackerfeldt.

Österplana, så Medelplana och Källby, på vilken väg vi komma förbi Hönsäter, Hällekis och Råbäck..."

SAMTALET MED SARA om detta leder till att Sara yrkesmässigt noterar att det kunde löna sig att se de här stora husen. Hon tänker väl på sina fönsteraffärer kan vi läsare förstå. Men Albert som snabbt vill nå målet blir litet förstämnd och inte vill han uppoffra de här gudomliga platserna för blotta glasmästarönsknningar. Han väljer den mer prosaiska vägen över Enebacken till höger om Kullen genom Skälvum och Husaby. Och visst, så här ser vägvalen ut än idag när man ska till den härliga sommarstaden Lidköping. Där står Sara staty på en grässlånt vid älven Lidans strand.

Men "Vad är en turist", frågar sig Almqvist i en annan bok och det får

nu stanna vid den frågan när det gäller orter och platser, dock med ett sista undantag.

Redan när de är i Strängnäs börjar resans gemensamma mål tona fram i samtalet mellan Albert och Sara. Samtalet rör på ytan det geografiska målet i Västergötland men där finns en antydning också om det gemensamma ideologiska mål som kan hägra för dem.

Sara berättar om en sommarpromenad därhemma och säger:

"Det är Truve, vet jag. Det är Richerts sköna herrgård bort mot Lidköping, åt Mariestadsvägen till. Om bara vägen emellan staden och herrgården icke vore så hiskeligt sandig."

Ja, Truve herrgård som hade handmålade stora tapeter från Napoleontiden ligger kvar, nu invid golfbanan, badstranden vid Vänern

och campingplatsen strax utanför Lidköping. Finns tapeten ännu?

Så geografin är klar, men hur var det med den ideologiska undertexten?

Den ligger i att Almqvist låter Sara kasta in namnet Richert. För de flesta läsare idag går passningen till honom nog förbi utan verkan. Men Sara visste vad hon gjorde och det räcker att googla på detta namn, inte Margit men Johan Gabriel, för att man kan få eventuella aningar besannade. På Wikipedia står det:

"Johan Gabriel Richert var en svensk rättslärd och politiker. Han var en av Sveriges mest framstående och inflytelserika jurister under tidigare hälften av 1800-talet."

Richert var häradshövding i en domsaga utanför Lidköping, tänk på Binnebergs och Kollängens tingshus, och stannade där hela sitt yrkesliv men var också den ledande kraften i Lagkommittén som lade fram genomgripande reformförslag på civil- och straffrättens områden. År 1826, det vill säga tolv år före utgivningen av "Det går an", hade Lagkommittén publicerat sina radikala förslag på familjerättens område. Män och kvinnor skulle jämställas i fråga om arvsrätt, ogift kvinna skulle bli myndig vid 25 års ålder och sedan också själv kunna bestämma om att gifta sig. Rätten till egendom genom giftorätt skulle bygga på likadelning mellan man och kvinna.

DE HÄR FÖRSLAGEN möts dock av hård remisskritik från domstolar och universitet. Reformarbetet stannade av och resultatet kommer först flera decennier senare. Under tiden hann Almqvist att med "Det går an" lämna sitt remissvar. Då var det skandalöst, fräckt och utopiskt, idag känns det märkligt friskt och angeläget.

Passningen till Richert ska uppmärksammas även av dagens läsare. I bara den lilla meningen om honom får Sara ge en signal till uppbrott från den tidens könsmaktsordning.

Tänk vilket trix Almqvist gör i den där lilla textsnutten.

Johan Hirschfeldt (text)
Petter Magnusson (bild)